

KONU-3 YERALTI KÖMÜR İŞLETMELERİ İÇİN İŞÇİLİK MALİYET ARTIŞ DESTEĞİ HAKKINDA BİLGİ NOTU

1-) UYGULAMANIN TARİHÇESİ VE MEVZUAT GEÇMİŞİ

Söz konusu destek uygulamasının başlangıcı 13.05.2014 tarihinde Soma’da yaşanan büyük maden kazası sonrasında devlet tarafından alınan bir dizi kararlara istinaden TBMM’nde 6552 sayılı torba yasa kabul edilmiş ve 11.09.2014 tarih ve 29116 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Buna göre;

- 3213 sayılı Maden Kanunu’na eklenen ek 9.madde ile Linyit ve Taşkömürü çıkarılan işyerlerinde yeraltında çalışan işçilere ödenecek ücretin asgari ücretin 2 katından az olamayacağı,

- 4857 sayılı İş Kanunu’nun 53.maddesinin dördüncü fıkrasına eklenen cümle ile yeraltı işlerinde çalışan işçilerin yıllık ücretli izin sürelerinin dörder gün artırılarak uygulanacağı,

- 4857 sayılı İş Kanunu’nun 63.maddesinin birinci fıkrasına eklenen cümle ile yeraltı maden işlerinde çalışan işçiler için yeraltındaki çalışma süresinin haftada en çok 36 saat olup günlük altı saatten fazla olamayacağı *(bu madde daha sonra 23.04.2015 tarih ve 29335 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 6645 sayılı torba yasa ile günde en çok yedi buçuk haftada en çok 37,5 saat olarak değiştirilmiş ve uygulama halen bu şekilde devam ettirilmektedir)* hüküm altına alınmıştır.

Yapılan bu yasal düzenlemelerle yeraltı kömür işletmelerinde işçilik maliyetleri çok yükseltmiş ve bu maliyetlerin bir kısmının devlet tarafından karşılanması amacıyla 3213 sayılı Maden Kanunu’na 6592 sayılı torba yasa ile 04.02.2015 tarihinde geçici 29. madde eklenmiş ve buna göre yer altındaki maden işlerinde faaliyet gösteren kamu kurum ve kuruluşlarının rödövensçilerine maliyet artışına ilişkin fiyat farkı verilmesi hüküm altına alınmıştır. Bu destek uygulamasının usul ve esasları 2015/7703 sayılı Bakanlar Kurulu Kararı ile belirlenmiş olup 30.05.2019 tarihine kadar bu uygulama devam etmiştir.

12/06/2019 tarih ve 30799 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 7176 sayılı torba yasanın 8.maddesi ile 3213 sayılı Maden Kanunun geçici 29.maddesi değiştirilmiş ve destek tutarları belirlenirken kömür fiyatlarının değişiminin de dikkate alınabileceği, bu desteklerin Genel Müdürlük bütçesine konulan ödeneklerden karşılanacağı, maliyet artışlarının karşılanmasına ilişkin usul ve esaslar ile bu usul ve esasların uygulanma süresinin Cumhurbaşkanınca belirleneceği kararlaştırılmıştır. Buna göre kamunun rödövensçisi olarak faaliyette bulunan firmaların destek ödemeleri de 31.05.2019 tarihinde sona ermiş ve yeni destek uygulamasına ait usul ve esaslara ilişkin mevzuat yaklaşık 9 ay beklenmiştir.

Söz konusu destek uygulaması 25.03.2020 tarih ve 31079 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren 2282 sayılı Cumhurbaşkanın Kararının yayımlanmasıyla yeniden başlamıştır. Söz konusu kararın 8.maddesi gereğince destek uygulamasının süresinin, rödövensçiler için sözleşme sürelerinin sonuna kadar, özel hukuk gerçek ve tüzel kişilerin ruhsat sahibi olarak işlettikleri yeraltı maden işletmecileri için 31/12/2020 tarihine kadar devam etmesi kararlaştırılmıştır.

Özel ruhsat hukuku ile çalışan firmalar açısından destek ödeme süresi takip eden yıllarda Cumhurbaşkanlığı Kararları ile birer yıl uzatılmış olup son olarak 22/07/2023 tarih ve 32256 sayılı resmi gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren 7398 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 31/12/2023 tarihine kadar uzatılmasına karar verilmiştir.

2-) UYGULAMANIN UZATILMASI YA DA KALICI HALE GETİRİLMESİ TALEBİ

Kamu sahalarında rödovans sözleşmesi kapsamında çalışan firmalar için sözleşme bitiş tarihine kadar verilecek olan ve özel ruhsat hukuku kapsamında çalışanlar için 31.12.2023 tarihinde sona erecek olan bu destek uygulamasının **kalıcı hale getirilmesi** beklenmektedir. Çünkü destek uygulamasının ana gerekçesi, 2015 yılından itibaren madencilik mevzuatına konulan işçilik maliyet artışındaki unsurlardır. *(iki asgari ücret, haftalık 37,5 saat çalışma, yıllık izin sürelerinin dörder gün artırılması)*. İşletme maliyetlerini anormal derecede yükselten bu ilave maliyet unsurları, ilgili mevzuatta bir değişiklik yapılmadığı müddetçe yeraltı kömür işletmelerinde süreklilik arz edecek ve ilgili firmalar desteklenmediği sürece işletmeciliğin sürdürülebilirliği mümkün olamayacaktır.

Diğer taraftan aynı maden işyerinde çalışan ve iki asgari ücret uygulaması kapsamındaki yeraltı işçileri ile kapsam dışındaki diğer işçiler arasında gün geçtikçe artan bir fark oluşmaktadır. Bu durum ücrette adalet, iş barışı ve iş huzuru açısından olumsuz etkilere sebep olabilmektedir. İşverenler işyerindeki bu farkları gözeterek iyileştirmeler yapma çabasıdır. Ancak söz konusu destek uygulaması kaldırılırsa halihazırda yüksek maliyetlerle işletmeciliğini çok zor şartlarda devam ettiren firmaların bu farkı kapatabilecek iyileştirmeler yapması olanaksız hale gelecektir.

Öte yandan kamuda uygulanan maaşlar ile özel sektördeki işçi maaşları arasında da çok ciddi farklar görülmektedir. Kamudaki ücretler Hazine'den karşılanabilmekte ancak özel firmalarda böyle bir durum söz konusu değildir. Bu açıdan destek ödemesinin devamlılığının yanısıra aynı işi yapan ve aynı riskleri taşıyan yeraltı maden işçileri için aradaki ücret farklarının işverenden bağımsız olarak doğrudan işçi hesaplarına yatırılacak şekilde bir düzenleme yapılabilir. Sektördeki dengelerin korunabilmesi, maden çalışanları açısından iş barışı ve ücret adaleti için oluşan farklılıklarının giderilmesi ve destek mekanizmasının kalıcı halde olmasına ihtiyaç duyulmaktadır.

3-) UYGULAMADA DEĞİŞİKLİK ÖNERİLERİ

a-) Destek hesaplama formülünde yer alan “1-K1 katsayısı” *(yıllık bazda kömür satış fiyatındaki değişimlerin enflasyonla karşılaştırılarak oluşturulan katsayı)*, ürettiği kömürü tamamen rödovans sözleşmesiyle bağlı olduğu kuruma teslim eden rödovansçı firmaların bu katsayıdan muaf tutulması ve oluşan farkların geçmişe dönük olarak bu firmalara iade edilmesi hakkaniyetli olacaktır. Çünkü bu firmalar ürettiği tüvenan kömürü tamamen kamu kurumuna vermektedir ve destek hesaplama formülünde yer alan satış fiyatına konu ürünlerle (findık ve toz kömür) ve bu ürünlerden elde edilen satış geliriyle bir ilgisi yoktur.

b-) Destek tutarı hesaplanırken toplam yevmiye bazında ve üretilen kömür miktarına göre belirlenen **“randıman katsayı”** dikkate alınmaktadır. Buna göre randımanın 0,5’in altına düşmesi halinde destek tahakkuk miktarının %70’i ödenmektedir. Dolayısıyla herhangi bir sebeple üretimin yapılamadığı ancak işçilik maliyetlerinin de devam ettiği bir işyerinde işçilik maliyet artışları tamamen işverene ek maliyet getirmektedir. Bu sebeple sözkonusu randıman katsayısının formülden çıkarılması ya da işyerinde oluşan yeraltı yevmiye sayısına göre bir kriter düzenlenmesinin daha hakkaniyetli olacağını düşünüyoruz.

c-) Yeraltı Maden İşletmelerinde Meydana Gelen Maliyet Artışlarının Karşılanması Amacıyla Destek Verilmesine İlişkin Karar’ın 5. Maddesinin j bendindeki işverenin SGK kayıtlarında yararlandığı diğer tüm teşviklerin toplamı düşülerek gerçekleştirilir ifadesinin çıkarılmasının uygun olacağı görüşündeyiz.

d-) Yeraltı Maden İşletmelerinde Meydana Gelen Maliyet Artışlarının Karşılanması Amacıyla Destek Verilmesine İlişkin Karar’ın 6. Maddesinin d bendinde yer alan “Genel Müdürlükçe uygun bulunan projedeki hazırlık termin süresi sonunda işletme güvenliği sağlanmış bir şekilde üretim faaliyetlerine geçilmemesi durumunda destek ödemesi yapılmaz. Ancak bir defaya mahsus olmak üzere; uygun bulunan ilk projede sunulan hazırlık termin süresinin; mücbir sebeplerden su baskını, büyük göçük, yangın, grizu patlaması gibi hazırlık termin süresini etkileyecek haller nedeniyle uzaması durumunda, hazırlık termin süresinin uzamasına neden olacak durumun sahada fiili olarak bulunup bulunmadığının ve bu durumun hazırlık termin süresini ne kadar uzatacağı hususunun mahallinde tetkik edilerek tespit edilmesine müteakip Genel Müdürlükçe uygun bulunan süreyi içerecek şekilde hazırlanan revize hazırlık termin süresi sonuna kadar destek ödemesi yapılır” maddesindeki Ancak bir defaya mahsus olmak üzere ifadesinin çıkarılması, hazırlık faaliyetlerinde termin değişikliklerinde destek ödemesinin devam etmesi görüşündeyiz.

e-) Yeraltı Destek Ödemelerindeki katsayılardan

TA Katsayısı: İki asgari ücretin ödenmesi nedeni ile oluşan ek maliyeten, yararlanılan toplam diğer desteklerin farkının çıkarılması sonucu oluşan ek maliyet olarak tanımlanmış ve katsayısı= 0,557 olarak alınmıştır bunun sebebi ise;

TA katsayısı bulunurken aşağıda yazılan formülden yararlanılmıştır.

$$TA= Ag* ((Ln/Lo)-1)$$

$$TA= Ag*((2581,11/1657,55)-1)$$

$$TA= Ag*0,557$$

Formülü özetlemek gerekirse destek ödemesi verilirken, 2 katına çıkan asgari ücretin sadece 0,557’sini yani yüzde 55’ini vermektedir.

Bunun nedeni ise

Ln: 2014 yılının ilk altı aylık dönemindeki aylık brüt asgari ücretin işverene maliyetinin iki katı olan tutarı [Aylık asgari ücretin işverene brüt maliyeti sigorta primine esas brüt asgari ücret x (%9 MYÖ + %7,5 GSS + %2 KVSK + %2 işsizlik sigortası) x 2 = 1.071 x 1,205 x 2 = 2.581,11TL],

Lo: 2014 yılının ilk 8 ayında faaliyette bulunan yer altı kömür işletmelerinde; çalışan başına aylık ödenen işçilik maliyetlerinin ağırlıklı ortalamasını [Sosyal Güvenlik Kurumu (SGK) verilerine istinaden Ln değerinin üstünde olanlar hariç 1.657,55 TL olarak hesaplanmıştır.]

Formülüzasyondaki Lo değeri=1657,55 olarak alınmıştır, bunun nedeni 2014 yılının ilk 8 ayında faaliyette bulunan yer altı kömür işletmelerinde; çalışan başına aylık ödenen işçilik maliyetlerinin ağırlıklı ortalaması alınmıştır yani özetle şöyle denmiştir, yeraltı işletmeleri zaten asgari ücretin üstünde ücret veriyordu ortalaması da SGK verilerine göre 1657,55 TL' dir fakat asgari ücret iki katına çıkınca da yeraltı işletmeleri 2 asgari ücretin fazlasını vermiştir ve bu görmezden gelinmiştir dolayısıyla 1657,55TL alınan değer o dönemki brüt asgari ücret x (%9 MYÖ + %7,5 GSS + %2 KVSK + %2 işsizlik sigortası) x 2 = 1.071 x 1,205=1290,55 alınması gerekir. O zaman katsayısı 0,557 değil 1 olacak ve 2 katına çıkan asgari ücret işverene verilmiş olacaktır.

- f-) 3213 sayılı Maden Kanunu'na eklenen ek 9.madde ile Linyit ve Taşkömürü çıkarılan işyerlerinde yeraltında çalışan işçilere ödenecek ücretin asgari ücretin 2 katından az olamayacağı, hükmü ile işverenlerin kıdem tazminatı yükünü de 2 katına çıkarmıştır ve bu artış yeraltı destek ödemelerinde formülüze edilmemiştir. İşverenin Kıdem tazminatı yükünün artması ton başı maliyetinde ciddi artışlar meydana getirmiştir.